

{ koaderno } **Garazi Goia**

80 urte eta gero, telebista

Garai modernoko bakea eragotziko duen eragozpen berri eta jasanezina izango da. Edo, bestela, zeruko distira bat». Lehengo aldiz telebista asmatzeko esperimentuetan ibili zen ingeniari baten hitzak dira horiek. Gaur gauean, Londresen, telebistaren 80. urteurrena ospatzeko egin diren jardunaldietan egoteko aukera izan dut. Hain zuzen, gaurko egunez, 1936. urteko azaroaren 2an, BBC etxeak lehenengo aldiz definizio handiko irudiak transmititu zituen Londres iparraldeko Alexandra Palace eraikin ikonikotik. Alemaniako eta Ameriketako Estatu Batuetako telebista etxeak egiten ari ziren ikerketa lanak aurreratuago zihoazela eta haien atzetik gelditzeko beldurrez, Ingalaterrako Gobernuak BBCri diru laguntza bat eman zion telebista proiektuari bultzada bat emateko. Baldintza bakarra jarri zuten: irudien kalitatea ona izan behar zen, beste lurraldeetako baino hobea. Ordurako, hainbat irrati entzuleren eskutitzak ere jasotzen hasia zen BBC, irratia nahikoa ez zela eta telebistaren inguruan egiten ari ziren esperimentuari buruz galdezka eta lana oso astiro zihoala leporatuz.

1936ko azaroaren 2an, John Loige Bird ekintzaileak diseinatutako ekipamendu bat erabiliz, BBCko orkestraren eta Adele Dixon abeslariaren zuzeneko emanaldiekin hasi zen munduko lehenengo telebista proiektua. Ordu bat iraun zuen transmisioak; hain zuzen, orduan BBCko zuzendari zena arduratuta zegoen egunean denbora luzez telebistari begira egoteak begietan nekea eragingo zuela iradokiz. Londresko bostehun etxetan zeukaten telebista; agidan ez, gaurko dirutan hamabost mila libera inguru balio zuen orduan telebista bakoitzak. Transmisioa bideratu zuen lantaldeko inor ez dago gaur egun bizirik; baina BBCn lanean ari zen telebista produktore batekin, egun 104 urte dituen, hitz egiteko aukera izan du kazetari batek. Hunkigarria izan da haren hitzak entzutea. Pozgarria izan behar du telebistaren sorreratik orain arte dagoen ibilbidea osorik ikusi ahal izatea.

Telebista emanaldiak sortzen ari ziren oihartzuna eta edukitzen ari ziren arrakastaren ondoren, lantalde be-

rriak osatzen hasi ziren eta, denbora gutxiren ondoren, eguneko ordu gehienak beteko zituen programazioa edukitzera iritsi zen BBC.

Garai hartako martini koktelak eta kanapeak eskainiz harrera egin digute Alexandra Palaceko sarreran, benetan denboran atzera egin zuela zirudien gela ilun eta dekadente hartan. Leihorik gabeko leku itxian, 30eko hamarkadan zeuzkaten telebista estudioetara eraman nahi izan gaituzte, zuri-beltzean grabatutako irudiak erakusten dituzten pantailen artean. Gelaren alde batean, 1936. urteko telebista bat dago, balio handiko altxor baten moduan kontu handiz zaintzen ari den gizonaren begirada mesfidatipean. Cambridge Unibertsitateko ikasle talde batek garai hartako ekipamendua eta telebista egiteko modua birsortu ditu, eta irakasleak azaldu digu lehenengo emisio haien atzetik zegoen konplexutasun guztia.

Nork pentsatuko ote zuen orduan, laurogei urteren ostean herritarren gehiengoa lau orduz egongo zela egunero telebistaren aurrean. Zuzeneko saioak bakarrik ez, azken hamabost egunetako edozein eduki ikusi ahal izango genuela edozein lekutan

Nork pentsatuko ote zuen orduan, laurogei urteren ostean herritarren gehiengoa lau orduz egongo zela egunero telebistaren aurrean. Zuzeneko saioak bakarrik ez, azken hamabost egunetan erakutsitako edozein eduki ikusi ahal izango genuela edozein unetan, telebistan edo telefonoan bertan, edozein lekutan eskuragarri; edo trenean ikusten hasitako zuzeneko saio bat etxera iristean eten eta afalostean ikusten jarraitu ahal izango genuela. Edo, gutako bakoitzak adierazitako gomendio eta lehentasun batzuetan oinarrituz, bakoitzari neurritik egindako edukiak jasotzeko aukera izango zela.

Ez dakit garai modernoko eragozpen bat den telebista; baina, zalantzarik gabe, 1936. urtean aurreikusten zutena baino eragin handiagoa izan du gure bizitzetan. •

«Euskaratik eta herritik, lurretik, gure kosmobisioa sorkuntzan zertu nahi dugu»

Bertsolaria, Arabako eskolarteko txapelketa irabazitakoa. Bertso irakasle eta Hala Bedi irratian bertsolaritzaren gaineko saio batean esatari ibilitakoa. Gaurkoan, ordea, ez dator bertso munduaz hitz egitera, musikaz, arteaz eta gazteriak euskal eszenan dituen arazoez eta kezkez baizik. Musikaria eta gaztea baita Ander Solozabal gasteiztarra. Beste musikari eta hainbat diziplinatako lagun askorekin batera, Ez Dok Amaitu mugimenduko kidea ere bada. Bidelapurrak bere taldearekin jo zuen orain dela urtebete Donostiako Gazteszenan, mugimenduaren aurkezpenean.

Bada, mugimenduaren nondik norakoaren berri eman dio GAUR8ri. Bide batez, datorren 19an Gasteizen egingo duten topaketa ere iragarri du.

Ez Dok Amaitu mugimendua 2015eko azaroan sortu edo behintzat aurkeztu zenuten.

Bai, ideia iaz sortu zen, eta, azaroan, Egiako Gazteszenan egin genuen “Ez Dok Amaitu” izeneko jaialdian aurkeztu genuen. Haren atzean Unai Pelaio *Pelax* zebilen, eta bera eta beraren inguruko musikariak eta beste batzuk batzen hasi ginen. Jaialdian izena baliatuta, kolektibo bat sortu genuen, musika mundutik eta beste arte diziplina batzuetatik hurbildutako jendearekin. Batez ere aldarrikatzeko: «hau ez dok amaitu, ez don amaitu». Euskarazko sorkuntzak gazteongan eragin berezia duen bezala, gazteok biziberritzen gabilta. Hala, gu guztiok batzea inportantea zela iruditu zitzaigun.

Hortaz, ez da musika mugimendua bakarrik.

Ez, badago beste arte diziplina batzuetan dabilen jendea, edo, ibili gabe, diziplinok gustuko dituen jendea; esate baterako, ar-

gazkigintza edo arte plastikoak. Ekimena musikatik sortu bada eta gehienak musikariak bagara ere, arte diziplina guztietara zabalik dagoen kolektiboa gara; eta berarekin identifikatzen den edo berea dela sentitzen duen edonork parte har dezake.

Behin elkartuta, zer egin nahi duzue?

Salatu eta aldarrikatzeaz gain, babesgune bezala ulertzen dugu Ez Dok Amaitu. Lagunarteko mugimendua da, agertokian elkartu eta antzeko gustuak genituenona. Gauzez hitz egitea, kritikatzeko gustatzen zaigu, baina besteak beste musikariak gara, baita kontzertu antolatzaile-

ak ere, eta gure herrietako, gure auzoetako parte aktiboa. Gu ere bagaude amaraun kulturalaren barruan, sare horren barruan; beraz, inportantea iruditu zitzaigun ikusten genituen arazoei, ez bakarrik gure kontrakoei, baizik eta baita guk sortzen genituen ere, buelta bat eman eta euskal eszena eraldatzeko tresna bat sortzea, ahalik eta koherenteenak izanda. Eta hori batuta egin behar genuen, indar gehiago izateko. Eta ideiak sortzen hasi ziren; esate baterako, dekalogo bat egitekoa, antolatzaileei eta musikariei egindako eskaera batzuk bilduko dituen dekalogo. Adibidez, publikoa zaintzeko zer egin behar-

ANDER SOLOZABAL

EZ DOK AMAITUKO KIDEA

Euskal sortzaile berrien babesgune, emakumeen presentziaren aldarrikatzaile, euskal eszenaren eraldatzaile. Ez Dok Amaitu. Hilaren 19an, Gasteiz du bilgune.

Xabier Izaga Gonzalez

ko genukeen... Hau da, antolatzaile zein musikari lana modu koherentean egiteko betebeharrak. Zergatik? Askotan kontzertuak edo, hobeto, ekitaldi kulturalak merkantilizatu egiten direlako. Dena kuantitatiboki ikustera ohituta gaude: zenbat jende etorri den. Horrek baditu zenbait argazki; adibidez, sortzaileak ez du inongo diru sarrerarik eta zuzenekoetatik bizi behar du. Horren barruan badaude sinergia ezberdinak, gutxien daukanari ematen zaio gutxien eta gehien duenari gehien. Oreak falta hori, arazo horiek guztiak kolektiboki salatzearaz gain, babesgune bezala ulertzen dugu Ez Dok Amaitu.

Elkarren babesgune, ezta?

Jende piloa dago Euskal Herrian gauzak egiten, artea sortzen, eta, diziplina guztietan, dirua behar duzu. Esate baterako, arte plastikoetan, margo eta materialetan gastatzeko; musikan, zuzeneko bat egin nahi baduzu, badituzu desplazamendu eta material gastuak, eta bestela ere talde batek anplifikadoreak eta tresnak behar ditu, entsegu lokala, mantentze gastuak... Hori guztia oso garestia da eta jendeak erreta bukatzen du. Ez Dok Amaitu jende horri laguntzeko sortu dugu, talde ezezagunei, hasiberriei. Kritikatzeko dugun horrek sortzen dituen zailtasun horietatik ateratzeko, eta guk kultura herriarentzat izatea nahi dugun heinean, ikusten dugu esandako oreka falta horri aurre egin behar diogula. Ez dugu honetatik aberastu nahi, ez dugu inongo ekoiztetxetan egon nahi; autoekoizpenak bultzatu nahi ditugu, eta, nolabait esateko, herriarentzako juglare izan nahi dugu. Baina musikaren industria kritikatzeko dugun aldi berean –hor daude kanonak eta beste hainbat interes, guztia kontrolatzen duten magnateak...– behar ekonomiko horiei erantzuteko premia ikusi genuen.

Merkatuaren zurrumbilo kapitalista horretatik aldendu nahi duzue?

Iruditzen zaigu euskal eszenan alde batetik azken hamarkade-

tako erreferente batzuk daudela, beti berberak, eta bestetik talde sortzaile pila bat, kontzertu pila bat ematen dituztenak, baina beren lana ezagutaraztea lortzen ez dutenak. Horregatik uste dugu gauza berriak programatzeko ausardia falta dela. Eta kontua da zurrumbilo horretatik aldendu nahian, guk geuk erreproduzitu egin dezakegula. Horregatik egiten ari gara dekalogo bat musikari eta antolatzaile bezala, zenbait betebeharrak jasotzen dituen dekalogo bat. Aurreratu ta samar dago, eta azaroaren 19an, Gasteizen, eztabaidatuko dugu goizean izango diren tailetan, forma emateko eta boro-biltzeko. Esan bezala, gauza berriak programatzeko ausardia behar da, baina beti merkantilizazio horren menpe gaude.

Instituzioei ezer eskatzen al diezue?

Instituzioei eskatzen diegu kulturari behar duen prestigioa eman diezaiotela. Sortzaile bezala hainbat kezka genituen, eta horregatik elkartu gara, arazo horientzat konponbide bat bilatzeko. Eta instituzioei ez ezik, herritarrei ere eskatzen diegu esate baterako kontzertu bat antolatzen dugunean, dekalogoan azalduko diren eskaera edo betebeharrak guztiak kontuan hartzeko.

Faktore ekonomikoa hor dagoen arren, ez da nagusia, beraz.

Ez, guk eskatzen dugu kultura behar bezala zaintzeko, eta ez merkantilizatzeko; hau da, kualitatiboki zaintzeko, ez bakarrik kontzertuei dagokionez, baizik eta arteari eta diziplina guztien ikaskuntzari dagokionez, jende guztiak eskura izan dezala kultura. Hori eskatzen diegu instituzioei, baina instituzioek ezer egiten ez dutenez, herriari ere eskatzen diegu hori guztia kontuan hartzeko.

Kulturaren mundu ofizial edo ezarritakoaz gain badela beste bat ikusarazi nahi duzue?

Bai, bai, batez ere publikoari gu ezagutzeko aukera eman, gazteek egun euskaraz sortzen dutena ezagut dezaten. Jakina, atze-

«Merkatuaren zurrumbilotik aldendu nahian, guk geuk ere erreproduzitu egin dezakegu. Horregatik ari gara dekalogo bat egiten musikari eta antolatzaile bezala, zenbait betebeharrak jasotzen dituen dekalogo bat»

Argazkiak: Jaizki FONTANEDA | ARGAZKI PRESS

tik mamu asko dauzkagu, batez ere, esate baterako, kontsumitzeko modua. Musikarekin zorteko gara, jende guztiak kontsumitzen duelako musika, beste gauza batzuk ez bezala. Baliteke eskultura bakar baten izena ez dakien eta bizitza osoan obra bakar bat ukitu ez duen jendea egotea, baina musika egunero entzuten dugu; hori bai, gertatzen da irrati formulek musika alienagarria dakartela, horregatik ikusten dugu beharrezko herriari erremintak ematea, horri guztiari erreparatzeko. Eta zirkuitu komertzialetik kanpo, *underground*, lur azpian edo nahi duzun bezala bizi direnei, guk sinesten dugun balioei bultzada bat ematea. Horrek kulturaren kontsumo ohituren aldaketa bat ekarriko luke.

Emakumeen presentzia ere kontuan hartu duzue.

Hori gure puntu nagusietakoa da. Emakumeen presentzia, bai-

na ez agertoki gainean bakarrik. Argi dago akademikoki, kontserbatorioetan edo musika eskoletan, portzentajeak berdintsuak direla, edo are, neskak mutilak baino gehixeago direla, baina gero, handik irteteko unea iritsita, sortzeko orduan, akademiako moldeak apurtu behar dituzu, jendearekin bat egin behar duzu, jendea ezinbestekoa baita prozesu horretan, eta emakumeek emakume gisa egin behar diote aurre horri. Lehenik agertokira igotzeko gogoia izan behar dute, hain gizonezkoena den mundu batean, eta ez bakarrik agertoki gainean, e? Izan ere, berdinduta gertatzen da teknika-ri lanetan, kartelgintzan edota antolakuntzan ere. Orduan, beharrezko ikusten dugu hori orekatzea eta gizonezkoek ere lauzpabost pauso atzera ematea eta beren ingurura begiratzea. Eta ez emakumei dagokienez bakarrik. Agertokian, entsegu lokalean edo musikaren munduan gi-

BALANTZEA ETA AUERRERA BEGIRAKO HAUSNARKETA

Duela urtebete Donostiako Gazteszenan izan zen jaialdian Physis versus Nomos Band, Eraul, Pelax eta Cowboy's Orchestra, Bidelapurak, Humus eta Liher talde eta bakarlariek abestu zuten. Ez dira irratan edo telebistan gehien entzuten diren taldeak, baina kontzertua arrakastatsua izan zen. Edonola ere, kontzertu bat baino askoz gehiago izan zen Gazteszenako hura: Ez Dok Amaitu mugimenduaren aurkezpena izan zen.

Urtebete igarota, Ander Solozabalek, mugimendu horren izaeraren eta proiektuen berri eman dio GAUR8ri. Baita hilaren 19an Gasteizko Gaztetxean duten topaketarako prestatu dituzten jardueren berri ere. Egun osoko programazioa prestatu dute, goizeko hamarretan hasita. Lehenengo tailerrak, nork bere gustukoa hauta dezan: letragintzakoa, Ez Dok Amaituren dekalogoaren ingurukoa, egiletza eskubideen gainekoa eta aurrera begirako pausoen ingurukoa. 11:30ean mahai-inguru bat izango da. Ondoren, musika tresnak hartu eta kantu-poteoa izango da Aiztogile (Kutxi) kalean zehar, «baina ez da talde batuketa izango, baizik eta musikariak, hainbat taldetakoak edo inongo taldetakoak ez direnak elkartuko gara abesti ezagunak jotzeko», dio Anderrek. Jarraian, bazkari herrikoia. Azkenik, 18:00etan, jaialdia izango da honako bakarlariei eta taldeekin: Olatz Salvador, Bob Xatar, Mikel Uraken, Eratu, Mor-More eta Telmo Trenor.

roa den modukoa izanda, beste-ei ez zaie bidea hain argi uzten. Beraz, horretan ere badihardugu, ez baitugu hori erreproduzitu nahi.

Kulturatik, bereziki musikatik, sortutako mugimendua zarete. Baina gizarte kontzientzia nabarmena duzue, ezta?

Hori da. Mundua nola dagoen ikusita, eta artearen mundua horretatik kanpo ez dagoenez, euskaratik eta herritik, lurretik, gure kosmobisioa sorkuntzan zertu nahi dugu. Sortzaile bezala ari zara zure sinismenez, zure balioez, munduari begiratzeko zure modu horretaz hitz egiten, eta gero zure praktika guztiz kontrakoa dela ikusten baduzu... Oso hipokrita litzateke industriaren barruan sartu nahi izatea horretan sinesten ez dugula.

Horrek baditu bere arriskuak.

Jakina. Izan ere, badihardu jendea eklektikoagoa dela, musika as-

koz ere biziagoa, askoz ere sinpleagoa kontsumitzen duela, ez diola garrantzirik ematen arriskuari, abangoardiari.

Lehengora garamatza horrek, sistemak horretara bideratzen duelako.

Sistemak irentsi egiten gaitu. Gu hizkuntza oso txiki baten, hizkuntza minorizatu baten parte gara, hizkuntza horretan sortzen dugu, eta, zorionez, Euskal Herrian bizi gara, non kultura maila, artea, nahiko zaintzen den, herriak behintzat hala egiten du; orduan, zorioneko gara, egon badagoelako eskaintza, eta eskaera. Aldiz, guk nahiko genituzkeen bezalako eremu utopiko asko falta dira, edo, egonez gero, badiutuzte euren akatsak. Euskal Herrian bizitzeaz harro egonda, euskal kulturari hauspoa eman nahi diogu eta nolabait ere ez-tanda egin dezala leku guztietatik, hainbat diziplina batuta. Bidean elkar ezagutzen goaz, apurka-apurka, Ez Dok Amaitu ez baita epe motzera begirako proiektua. Epe laburrera, esan bezala, babesgune izan nahi dugu, Euskal Herri osoko sortzaileak batzeko, beste nazio batzuetako sortzaileekin batu eta trukeak egiteko... bide. Eta sortzen dugunak irudikatzen duen hori ere ikusarazi nahi dugu.

Orain zertan diharduzue, zer proiektu konkretu dituzue?

Kontuan izan batez ere erreminta bat izan nahi dugula, gure premiak eta kezak kanalizatzeko. Baina bai, badugu proiekturik; esate baterako, rock udalekuak sortzea. Kontuan izan, halaber, maila lokalean badaudela batez ere musikari lotutako kolektiboak; adibidez, Gasteizen Musik Gerrilla, edo Hala Bedi... Baina guk nahi duguna maila lokalean dihardugunok elkartu eta guztiok batera euskaraz sortzen den musika ez komertziala landu eta autoekoizpenak bultzatzea da. Egun erraza da disko bat grabatzea, ez da duela 50 urte bezala, diru pila bat balio zutenean. Horregatik nahi ditugu autoekoizpenak sustatu, jendea-ri grabatzen lagunduz eta aldi berean lanok promozionatuz.

Beste ideia bat da herriz herri joan eta Ez Dok Amaitu festibalak iragartzea, jendea talde berriak ezagutzera bultzatzeko. Hau da, inongo talderen izenik aipatu gabe kontzertuak iragartzeko. Baliteke talde berri bat joatea, edo oso talde ezaguna agertzea, baina betiere iragarri gabe. Ahaleginduko gara ikuskizun horiek berezi egiten, diziplina desberdinetako jendea batuta.

Esan duzunez, euskarazko sortkuntza aintzat hartzen duzue.

Bai, lehentasuna ematen diogu euskarari. Datorren 19an Gasteizko Gaztetxean izango diren talde guztiek euskaraz kantatuko dute, eta iaz Gazteszenan ere hala egin genuen. Tira, azkene-

«Emakumeen presentzia gure puntu nagusietakoa da. Emakumeen presentzia, hori bai, ez agertoki gainean bakarrik»

an, polifonia gauza ona da, eta badira talde batzuk beste hizkuntza batean kantatzen dutenak, baina kontu horri erreparatzea ere nahi dugu. Badago ingelesez kantatzeko moda, eta hemengoek ez dute ulertzen zuk kantatzen duzuna, baina ezta ingeles hiztunek ere, ez baitute zure ingelesa ulertzen! Prestigio kontua dago horretan, euskararen prestigioa, alegia.

Zuen erreferentzia Ez Dok Amairu 6oko hamarkadako mugimendua da?

Tira, guk erreferentzia egiten diogu mugimendu hari, ez dugu hura izan nahi, baina orduan bezala egun ere gazteok bizi garen garaian bizi izanda, gure

kezkez kantatu nahi dugu, bat egin eta sortu ahal izango den espazio bat lortu. Proiektu honen ezer berezia badu, elkartasuna sustatzen duen taldea izatea izango da.

Aurrekoa entzun baino lehen, Ez Dok Amairurekiko konparaketa gehiegizkoa ez ote den galdetu behar nizun.

Guk ulertzen dugu euskal musikagintzak eboluzio bat izan duela: *nova canço* eta protesta abestitik etorritako eragina, Ez Dok Amairu, rocka eta Errobi, punka eta *rebel sound* delakoa... Egun joera intimistagoa nagusitu dela ematen du, eta eboluzionatzen jarraitzen dugu, egiten jarraitzen dugu. Inoiz baino talde gehiago daude: horregatik esaten dugu Ez Dok Amaitu.

Izan ere, kultur eta gizarte kezka batzuetatik sortutako mugimendua da, hura bezala.

Jakina. Ez gara Ez Dok Amairu, baina gure proiektua aldarri bat da, hura bezala. Ez dela amaitu aldarrikatzen dugu, alienazioaren aurka, kultura kontsumitzeko ezarritako modu errazaren aurka, hemengoa sortzearen alde. Esan bezala, apurka-apurka egiten ari den egitasmoa da, ez sei hilabete barru gauzatuko den zerbait, baizik eta egosten ari den zerbait. Bestetik, transmisioari ere garrantzia ematen diogu. Gazteak gara, hasiberriak, baina musikan, artean, kulturaren bizitzan osoa daramatenekin esperientziak partekatu nahi genituzke. Guztiz irekita dagoen proiektua da, guztiz horizontala, eta jaialdiak egiteko bezala beste edozein proposamen aintzat hartzeko prest gaude.

Urtebeteko ibiliaren balantzerik egin al duzue?

Hilaren 19an egingo dugu, baina, esan bezala, ez dugu presarik. Gainera, ez da erraza, Euskal Herri osoko proiektua izanda. Baina bai, larunbatean egingo dugu balantzea eta zehaztuko ditugu aurrera begirako pausak, horrexen gainekoa izango da tailerretako bat. Edonola ere, oraindik barrura begirago ari gara kanpora begira baino.

GAUR8 *ireki gure leihoa*

NEKAZARITZA ETA ELIKADURA EKOLOGIKOA

Borraja eta patata opila

OSAGIAK

Patata kilo bat
Kilo erdi borraja
Kipula bat
Berakatz ale bat
100 gramo urdaiazpiko
Gazta birrindua (aukeran)
Gatza
Piper hautsa

PRESTAKETA

1. Patatak zuritu eta zatitxotan ebaki.
2. Borrajak ongi garbitu eta zati txikitan ebaki. Izan ere, zatiak txikiak badira, egosi ondoren ez dira ileak nabaritzen.
3. Lapiko batean patatak eta borrajak gatz pixka batekin egosi. 15 minutu inguru, bigundu arte.
4. Ura kendu eta hozten utzi.
5. Kipula eta berakatz lauki txikitxotan ebaki eta oliotan erregosi.
6. Urdaiazpikoa moztu eta kipulari gehitu. Sua kendu.
7. Sardexka baten laguntzaz, patata eta borrajak zapaldu.
8. Kipula eta urdaiazpikoa nahastu patata eta borrajari.
9. Zartagina sutan ipini olio tanta batekin, beroa dagoenean nahaske-ta bota. Opil (tortilla) itxura eman egurrezko koilararekin. 2 minutuz egiten utzi, zarakarra egin arte.
10. Ondoren, buelta eman. Kolorea hartu behar du.
11. Platerera atera eta, nahi izanez gero, gazta birrindurekin apaindu.

Sabrina PATO

Hostodun barazkiak

Aurtengo eguraldiari errepa-ratuta gezurra badirudi ere, udazken bete-betean murgilduta gaude jada. Bere kolore-eztanda adierazgarriarekin batera, barazki eta fruta aukera oparoa dakar udazkenak; bere lehenengo asteetan udan ematen diren barazki berberak eskaintzen dizkigu, baina urtaroa aurrera doan heinean zenbait ortuariren sasoia bukatzen da eta beste batzuek hartzen dute protagonismoa. Trantsizio-urtaroa da beraz; natura neguari ongi etorria emateko gertatzen hasten da eta gure gorputzak joera berbera hartu beharko luke. Barazki eta fruta freskagarrietatik, lapikoan ego-sitako jaki beroetara.

Gure mahaietan sarri ikusten ditugun bi barazkiz mintzatuko gara gaurkoan: zerbak eta ziazerbak. Kenopodiazeoen fa-

miliako ortuariok ez dira udazkeneko barazkiak soilik, ia urte osoan aurki baitaitezke baratzetan. Landareontzat garairik oparoenak uda eta udazkena diren arren, neguan ere aurki daitezke, estalpean hazitakoak.

Ziazerbak eta zerbak aberatsak dira zuntz eta A, C, B1 eta B2 bitaminatan. Mineraletz dagokienez, berriz, kaltzio, kobrea, burdin, iodo, manganeso, magnesio, fosforo eta zink iturri dira. Horiek guztiok beharrezko mantenugaiak dira, gure gorputzean funtzio ezberdinak betetzen baitituzte.

Hala ere, dena ez da beti ona barazkio-tan: nitratoak pilatzeko joera dute. Substantziok ezinbestekoak dira landareen hazkunderako (kantitate egokian, noski). Argitu beharra dago jatorri ekologikoko zerba eta ziazerbek nitrato gutxiago pilatzen dituztela konbentzionalek baino.

Beste alde batetik, kontuan izan negutegietan hazitako barazkiek nitrato gehiago pilatzen dituztela. Baina, zergatik ez dira oso gomendagarriak nitratoak? Gure organismoan nitrito bihurtzen dira eta nitritoek odoleko oxigeno maila jaisten dute. Ondorioz, gorputza gutxiago oxigenatzen da eta azkarrago nekatzeko joera ere hartzen du. Nitratoak arriskutsuagoak dira gure dieta abere-proteinatan aberatsa bada: beste aminoazido batzuekin elkartzean, nitrosaminak sortzen dira. Badirudi azken horiek minbizia sortzeko joera izan dezaketela.

Nitratoak ekiditeko neurri erraz batzuk badira: garaikoak eta ekologikoak diren barazkiak kontsumitzea; barazkiak ongi garbitzea; barazkiak paperean bilduta (plastikoa ekidinez) hotzean gordetzea; barazkiak batu edo erosi ostean berehala prestatzea. Osasunaren Mundu Erakun-

deak barazkiok astean behin (haurrak, gaixoak...) edo bitan jatea gomendatzen du. Elikadura orekatu baten barruan ez lukete arazorik sortu beharko.

Hurrei dagokienez, normalean ez dituzte barazkiok maite. Gaur alternatiba bat proposatzen dizuegu: borraja; nafar askoren arabera, ortuko erregina! Barazki berdea hau ere, zaporez askoz finagoa da eta ia urte osoan aurki daiteke. Nutriente aldetik aurrekoen antzekoa, nitrato gutxiago pilatzen baditu ere. Askok eragozpen bat aurkituko diozue: garbitzea eta prestatzea. Trikimailutxo bat: borraja oso erraz garbitzen da mostratza baten laguntzarekin. Goian jasotako errezeta oso sinplea eta erraza da, beraz, animatu dastatzera eta esango diguzue!

Sabrina Pato
(www.ekolapiko.net)

Ziaboga hartzeko garaia da

Saioa Iraola

Euskal Herriko bake prozesua indartzeko bokazioarekin jaio zen Foro Sozialak bost urteko ibilbidea egin du, eta urriaren 22an iragarri zuten Foro Sozial Iraunkorra abiatuko dela. Bertan izan nintzen, azken urte hauetan zehar egindako bakearen eta bizikidetzaren aldeko hainbat ekimenetan bezalaxe. Alderdi politikoetako jende andana bildu zen, baita arlo sozialeko zein kulturaleko hainbat lagun ere. Ekimen guztietan, ondorio nagusienetako bat honakoa izan da: gizarte zibilaren parte hartzearen garrantzia.

Gizarte zibilaz dihardugu, baina nortaz ari gara? Pentsatzen dut alferrikakoa dela gizarte zibilaren inguruko definizio oso eta bakar bat topatzea. Baina definizio anitzek esaten dute jendarte zibila osatzen dutela

estatutik eta ekonomiatik aparte egituratuta dauden pertsona eta elkarteek, hala nola: kultur elkarteek, kirol elkarteek, komunikabideek, herri ekimenek, elizek, genero, arraza eta sexualitateari lotutako elkarteak, sindikatuek... Gizarte zibila boterearen banaketarekin estuki lotuta dago, Foucault-en arabera, gobernu liberalek boterea taxutzeko eduki duten era berritua litzateke.

Nire ustetan, gizarte zibilaz hitz egiten dugunean, kosta egiten zaigu identifikatzea berau osatzen duten subjektuak eta taldeak nortzuk diren. Azken batean, han eta hemen, gutaz ari direla entzuten dugu, askotan, guk geuk jakin gabe. Eta horrek kezkatzen nau, baldin eta Euskal Herriko bake prozesuan irtenbidea triangelua osatzen duten hiru ardatzen akordioetatik

(instituzioak, gizarte zibila eta Egiaztatze eta Jarraipen Batzordea) etorriko bada behintzat. Nire aburuz, jendartean antolatutako subjektuok ardura daukagu abagune honetan eragiteko, ados. Baina pentsatzen dut prozesuan ezinbestekoak diren langai batzuk baditugula, hots, jendarte zibilaren ezaugarritzearen inguruko adostasuna lortzea, berau ahalduntzeko estrategiak sustatzea, parte hartzerako espazioak ahalbidetzea eta komunikazio zubi eraginkorrak sortzea. Euskal Herrian, zorronez, gizarte zein kultur mugimendu indartsu eta anitza dugu, beraz, ziaboga hartzeko momentua da, ez baitut zalantzarik gizarte zibil indartsu eta aktibo bat izango dela herri honen demokrazia eta bakearen bermea. •

Xostakovitx

Joxean Agirre

Batzuetan txikiek beren buruaz barre egiteko erabiltzen dute umorea. Augusto Monterroso idazleak 1,60 neurtzen zuen eta hamaika txiste egin zuen horren kontura. Lazkao Txiki bertsolariak ere etekin ederra atera zion bere txikitasunari. Marttin Trekuk ere bozkario puntu batekin eraman zuen bere txikitasuna. Horrek ez du esan nahi, ordea, pertsona laburrak zoriontsuago direnik, umore mingotseko txikien zerrenda izugarria baita.

Umoreak, dena den, txikiak handiari aurre egiteko ere balio dezake. Jose Mari Esparzak jotari buruzko bere liburuan *Chacoli* izeneko Tafallako jotero bat aipatzen du. 80ko hamarkadaren hasieran herriko taberna batean ardo bat edaten ari zela PSOEko buruzagi garrantzitsu batzuk sartu omen ziren eta jota bat kantatzeko eskatu

zioten. «*Navarros y vascongados/ tenemos algo pendiente/ hacer una patria unida/ euskaldun e independiente*», kantatu omen zuen. Ez zioten bigarrenik eskatu.

Askoz ere bihurriagoa da, beste adibide bat aipatzearen, Rolling Stones taldeak erregina britainiarraren aurrean lehen aldiz jo zuenean Mick Jaggerrek aurkezpenean egin zuen txistea: «Atzeko lerroetakoek txalo jo dezakezue. Lehen lerroetakook nahikoa duzue besoetako bitxiak astintzearekin». Badago agintearen aurrean kolektiboki defendatzen gaituen umore bat ere. Egunkari honetan bertan Tasioren tira horrelakoa da. Zaldieroarena “Berria”-n ere hortik doa, nahiz eta geure buruari barre egiteko ere balio izaten duen.

Agintea erabat krudela eta totalitarioa denean, ordea, umorearentzat apenas gel-

ditzen den lekurik. Egunotan irakurri dut, Xostakovitx musikariaren kasua gaitzat hartuta, Julian Barnes idazleak udaberrian atera eta berriki gaztelerara itzuli duten “El ruido del tiempo” eleberri ederra. Stalinen garaia da eta Siberiara deportatu edo heriotzara kondenatuko duten beldurrarekin idatziko ditu bere lanak, tarteka estetika ofizialari men eginez. Drama hori irakurtzen ari nintzen bitartean gurean eman diren kasu batzuekin gogoratzen nintzen, Julio Beobide eskultorearekin esate baterako, abertzalea izanik, frankismoak emandako enkargu zenbait egin behar izan baitzituen, horien artean Francok El Pardon zuen kaperarako Kristo bat, gero *Valle de los Caidos* delakoaren aldare nagusian jarri zutena, edo Azpeitiko sarreran eraiki zuten frankisten monumentuko eskultura nagusia. •

Donibane Lohizunen jaioa eta euskalduna da Idoia Rodriguez, baina bere lehen liburua frantsesez idatzi du.

Isabelle MIQUELESTORENA

infraganti

IDOIA RODRIGUEZ MONDRAGON

«Etats de Crises» izeneko liburua argitaratu du duela aste gutxi. Krisi egoerak jasotzen dituzten ipuin laburrak dira, frantsesez emanak, egileak dioenez naturalki frantsesez idazten duelako. Donibane Lohizunekoak aitortzen duenez, idazteak on egiten dio eta idazteko beharra sentitzen du. Besteen korapiloaz idatzi bereak askatzen laguntzeko.

Orain dela 27 urte sortu zen Idoia Rodriguez Mondragon Donibane Lohizunen, eta orain dela aste gutxi aurkeztu du bere lehen liburua, «Etats de Crises» (krisi egoerak), helduentzat zuzendutako ipuin laburrekin osatua. Euskalduna da, kolegio pribatu batean euskarazko irakaslea zehazki, baina frantsesez idatzi ditu ipuinak osoki. «Ene ama hizkuntza fran-

tsesa da, idazteko eta irakurtzeko; irakurtzen dut euskal literatura ere, baina, egia erran, zailago egiten zait. Gero, ez da berdin hitz egitea eta idaztea, nik lasaiki hitz egin baitezaket euskaraz, baina, idazterakoan, beste zerbait behar dela uste dut. Bestalde familia frantses hiztuna dut, euskara ez dut etxekoa beraz, erran genezake akademikoa dudala, fakultatean hala ikasten nuen, eta naturalki frantsesez idazten dut; beharbada ona litzateke norbaitek testuak hartu

eta euskarara eramatea. Ez dut baztertzen nonoiz euskaraz idaztea, baina momentukotz ez nuen hipokrisiaz agertzeko gogorik».

Bere lehen liburua denaren sorkuntza eta eraikuntza prozesua nola izan den galdetuta arnas hartu eta pausaz erantzuten digu, kokapen egoki bat eskaini nahi baligu bezala. «Beti ukan dut ipuinak idazteko beharra, kolegioan idazten nituen jadanik, irakasleei erakusten nizkien eta haiek aholkatu zidaten lite-

ratura ikastea ondorenean, baina ez nuen hala egin. Gero, duela bi urte edo, ipuinetan barneratzen hasi nintzen, gauza eraikiagoak egiten, ingurukoei irakurrarazi nizkien, eta, noski, haiek preziatu zuten, baina tira, ingurukoak ezin dira erreferentzia bakar izan. Honela, pertsona profesional batzuei erakutsi nizkien eta haiek interesgarriak atzeman zituzten, sakontzeko aholkatu zidaten, bazela egitekorik. Eta horretan aritu nintzen buru-belarri, ipuinak ontzen, nolabait betidanik bainean li-buru bat argitaratzeko nahia, nire izen eta abizenekin. Baina ausardia falta zitzaidan, urrunago joateko bultzada, besteei nik idatzitakoa erakusteko behar den gauza hori».

KRISIAK, IPUINEN ARTEKO LOTURA

Liburuan badira elkarrekin harremana duten ipuin batzuk, hau da, istorio bereko zatiak direnak, eta lotura zehatza ageri dute haiek, baina desberdinak dira oro har, edonork egoera erreal askorekin identifika ditzakeenak; halere, berdintasunik ere bada ipuinen artean, eta horiek, pertsonaiek bizi dituzten egoerak dira, ironia puntu handi batez aurkeztuak daude, sarkastikoki landuta, eta beharbada horrek eraman zuen Idoia «Etats de crises» izenburua hautatzera. «Egia erran ez nuen buruan liburuari ezarri diodan titulua. Nik niretzat idazten nuen, barnean lotuta neukan zerbait askatzeko, pertsona batzuek kirola egin behar duten bezala, edo beste batzuek pintura edo musikaren lantzeko premia duten gisa, nik idazteko beharra daukat, on egiten dit, eta ohartu nintzelarik idatzitako ipuin guztiekin zerbait egin nezakeela, haien artean lotura zuzen bat agertu zitzaidan; nortasunaren aldetik, harremanetan, edo beraien bizi sozialean krisiren bat bizitzen zuten pertsonaia guztiek, eta hor ikusi nuen liburua identifikatzeko ebidentzia».

Eta ebidentzia horiek eraikitzen nondik hasten den galdegitea otu zaigu. «Lehenik ideia bat ukaitea eta hura idaztea izaten da; adibidez, autoan joatean, lo-

«Nik niretzat idazten nuen, barnean lotuta neukan zerbait askatzeko. Batzuek kirola egiteko edo beste batzuek pintura lantzeko premia duten gisa, nik idazteko beharra daukat»

«Denok dugu erokeria puntu bat, baina ez dugu burura eramaten. Nire ipuinetan jasaten ez ditugun egoera horiek ez dituzte kontrolatzen pertsonaiek eta krisi egoerak dituzte»

kartu aitzin, edo norbaitekin mintzatzean zerbaitek tilt egiten dit, hori harrapatu eta idazten hasten naiz, jarraian idazteko usaia daukat, eta gero bizpahiru egunez horretan berean uzten dut, lozorroan bezala, ondotik idatzia berrartu eta landu egiten dut. Ezin dut ipuin berri bat hasi bestea bukatu aitzin».

Egilea bere pertsonaiaetan eza-gutzen ote den, edo ipuinetako protagonistaren batekin identifikatzen ote den bistara datorren kezka da liburua irakurtzean, eta ezinbesteko galdera bihurtzen da Idoiarekin elkartzean. «Uste dut pertsonaia guztiekin identifikatu ahal garela,

denetarik bada, baina bihurriak dira pertsonaia batzuk, eta inuzenteak bestetzek; bizitzan, gu, ez gara beltzak ala zuriak, badugu iluntasun parte bat argitik bezala, barnean daukagu erokeria bat adibidez, baina ez dugu burura eramaten, pentsamolde bat ukan dezakegu baina beste manera batean jokatu, eta nire ipuinetan jasaten ez ditugun egoera horiek ez dituzte kontrolatzen pertsonaiek eta krisi egoerak dituzte; gure akatsak azaltzen dituzte». Deigarri egin zaigu pertsona bakoitzak daukagun erokeriarena eta sakontzeko eskatu diogu. «Pentsatzen dut denok daukagula barnean uki dezakegun muga bat, agian

batzuek ez dute erakusten beren erokeria puntua, eusten dakitelako, eta konstante gisa ageri dira, segurtasunez beteak, baina nik adibidez badakit fite uki dezakedala ene muga, eta gainditua senti naitekeela segidan, gainera gaurko gizartean dena egina da gaindituak senti gaitezen, lanaren alineazioarengatik edo bikote harremanarengatik, buruan sartzen baitigute uros bizitzeko bikote bat ukan behar dugula. Baina denontzat ez da ona eredu hori, ez gara bortxaz formatu bakar batean bizitzeko eginak, eta ezin gara egokitu orokortasunera».

Epoka baten agerpena dago Idoia Rodriguezen liburuaren barnean; problematika garaikideak zedarrizten dituzte ipuinek, bikote harremanak, emakumearen eskubideen gabezia eta zapalkuntza, drogen eragina... Bestetik, bere idazkien irakurketak, ipuin horiekin zerbait luzeago egin daitekeela pentsarazi digu, eta hala iradoki diogu. «Tarantino etortzen bazait film bat egin nahi duela erranaz, baietz erranen diot. A, eta Almodovar etortzen bazait ere bai, noski», umorez erantzun digu,

eta seriora itzuli da gero. «Bada azken ipuin bat, 'Silencio' izeneko, alaba bat eta bere amaren arteko harremanari buruz mintzo dena; hor badakit garatzeko badela, alabaren nerabe ikuspuntu hori biziki maite dut gainera, eta badira bisualak diren beste batzuk, landu nitzakeenak gehiago. Momentukotz kontent naiz honekin, jendeak harrera ona egin dio liburuari, gainera bitxia da, ezen hala adierazi didaten pertsona batzuek ipuin konkretu batzuk maitatu dituzte besteak baino gehiago, eta alderantzizkoa pasa zait beste jende batzuekin. Agian hor dago xarma, ipuinak bere egin dituztela jendeek».

AUTOEDIZIOAREN ALDEKO APUSTUA

Durangoko liburu azoka ate-joka daukagun garai honetan, han-hemenka ari dira liburu berriak argitaratzen, halere, ez da ohikoa idazki luze bat argitalexterik gabe plazaratzea. Bada, autoedizioaren aldeko apustua egin du Idoiak. Bestalde, liburu argitaratzeko modua ere bitxia izan zen, festa ospakizun bat egin zuelako Ziburuko taberna batean; hurbilekoak izan zituen ondoan, familia eta lagunak, eta han jarri zen liburuak sinatu eta saltzen.

«Argitalexte batek proposamen bat egin zidan, baina ez nuen halakorik nahi. Ez naiz inorengana zuzendu liburu argitaratzeko, hasieratik bukaeraino nik egin nahi nuelako dena, badakit ez dela perfektua, izango direla akatsak behar bada, eta ukan dut laguntza make-tatzeko eta beste, baina nire lana da hau, eta nik egon nahi nuen gainean. Ez da erraza gero liburu dendetara joan eta salgai jar dezaten lortzea, ohitura dutelako argitalexteek bidalitakoe-kin lan egitea; nik zuzenean saltzen ditut, *e-book* gisa salgai dut Amazonen, blogean ere bai, *Ido-bambi.blogspot.com*. Biziki pozik naiz aurkezpena jendetsua izan zelako, anitz saldu dut, dendetatik berriro aleak eramán ditzadan deika ari zaizkit... Horrek betetzen nau». •

Jon Garmendia

BEHATXULOTIK

Juantxo EGAÑA

ENRIQUE CALDERON. GARIKANO CALDERON FAMILIA FUNTSA

ZEMENTUA ITZIARTIK ARROARA AIREZ GARRAIATZEKO LANAK

Arroako (Gipuzkoa) ABC enpresak –izenak Alberdi, Bau eta Caso hiru bazkideen inzialak biltzen ditu–, Portland zementua saltzen zuen, Arroa markarekin. Zementu mota hori ekoizteko, 1939an Itziarko Usabiarta harrobia ustiatzen hasi ziren. 1941 ean, harrobiko materiala lantegira errazago garraiatzeko, aireko tranbia bat eraikitzeari ekin zioten, 3.780 metroko distantzia ibiltzeko, eta 1945ean inauguratu zuten. Zenbait langile ageri diren argazkia Enrique Calderon De la Cruz injineru eta argazkizaleak egin zuen 1941 ean. Valentzian jaioa, gaztetatik etorri zen Donostiara bizitzera. Parte hartzen zuen obra guztien argazkiak egiten zituen. Irudiak egiteko, mota guztietako kamerak baliatu zituen, formatu handikoetatik estereoskopikoetara, guztiak ere Ingalaterran fabrikatuak.